

УДК 378.14: 372.857

Грицай Н. Б., к.пед.н., доцент (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне)

ПІДВИЩЕННЯ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ БІОЛОГІЇ

***Анотація.** У статті розкрито значення педагогічної практики в системі методичної підготовки майбутніх учителів біології. Визначено недоліки в організації та проведенні педагогічної практики у ВНЗ та шляхи її вдосконалення. Обґрунтовано можливості використання портфоліо як засобу автентичного оцінювання педагогічної практики з біології.*

***Ключові слова:** методика навчання біології, портфоліо, педагогічна практика, оцінювання.*

***Аннотация.** В статье выяснено значение педагогической практики в системе методической подготовки будущих учителей биологии. Определены недостатки в организации и проведении педагогической практики в вузах и пути ее совершенствования. Обусловлены возможности использования портфолио в качестве средства автентичного оценивания педагогической практики по биологии.*

***Ключевые слова:** методика обучения биологии, портфолио, педагогическая практика, оценка.*

***Annotation.** The meaning of pedagogical practice in the system of the future biology teachers' methodical training is cleared in the article. The drawbacks in organization and conduction of the students' pedagogical practice in higher educational establishments and the ways of its improvement are drawn. The possibilities of portfolio usage as the means of authentic evaluation of pedagogical biology practice are defined.*

***Key words:** methods of teaching biology, portfolio, pedagogical practices, assessment.*

Одним із завдань вищої школи є формування висококваліфікованих педагогів, компетентних у своїй професійній діяльності, здатних творчо вирішувати педагогічні проблеми. Відповідно до компетентнісного підходу мета професійної підготовки у вищому навчальному закладі – не тільки засвоєння певного обсягу знань, формування відповідних умінь і навичок, а й здатність їх застосовувати в нестандартних ситуаціях, вміння швидко орієнтуватися в умовах безпосередньої професійної діяльності.

Методична підготовка майбутніх вчителів біології проводиться на лекційних та лабораторно-практичних заняттях з дисциплін методичної спрямованості, під час написання курсових робіт з методики навчання біології та під час педагогічної практики. Саме під час практики активізується процес професійного становлення і самовизначення фахівця, розвиваються методичні вміння, навички практичної діяльності, професійно значущі якості особистості, створюються умови для вироблення власного методичного стилю.

Теоретичні основи організації педагогічної практики обґрунтовано в наукових працях С. Архангельського, А. Бойко, К. Дурай-Новакової, І. Зязюна, Н. Кузьміної, В. Лозової, І. Огородникова, П. Решетникова, В. Розова, В. Сластьоніна, В. Тарантея, Н. Хміль, О. Щербакова. Окремим питанням, пов'язаним з організацією і проведенням педагогічної практики студентів, присвячені наукові розвідки О. Коник, Т. Крюкової, Л. Манчуленко, В. Новацького, В. Санданова, Л. Тархан.

Над удосконаленням програми педагогічної практики з біології працювали А. Бажан, Т. Логвина-Бик, І. Мороз, А. Степанюк, В. Грубінко, Н. Міщук, М. Барна, В. Шульдик. Однак спеціального вивчення потребує проблема оцінювання результатів педагогічної практики в системі методичної підготовки майбутніх вчителів біології.

Сьогодні одним з інноваційних засобів оцінювання в навчанні вважають портфоліо. Проблема використання портфоліо у сфері освіти розглянуто в численних наукових працях провідних учених. Питанню формування портфоліо школяра присвятили роботи В. Загвоздкін, І. Калмикова, Т. Чернікова, Т. Новікова, Є. Полат, А. Прутченков, І. Шалигін, Дж. Пейп, М. Чошанов. Портфоліо вчителя-практика вивчали В. Макаров, Т. Макарова, Т. Новікова, А. Прутченков, М. Пінська, М. Поташник. Особливості портфоліо студентів розглядали Н. Бекузарова, Т. Бережна, А. Захарова, Н. Зеленко, Н. Савіна, Н. Синичкіна, О. Семенов, Е. Тазутдінова, Н. Михайлова.

Мета статті – з'ясувати особливості проведення педагогічної практики з біології у вищому навчальному закладі та обґрунтувати доцільність упровадження портфоліо як засобу автентичного оцінювання результатів педагогічної практики майбутніх вчителів біології.

Завдання статті: розкрити значення педагогічної практики в системі методичної підготовки майбутніх учителів біології; визначити недоліки в організації та проведенні педагогічної практики та шляхи її вдосконалення; обґрунтувати можливості використання портфоліо як засобу автентичного оцінювання педагогічної практики з біології.

Педагогічна практика студентів є однією з найважливіших складових методичної підготовки майбутніх вчителів біології, вона служить сполучною ланкою між теоретичним навчанням і майбутньою

професійною діяльністю, кінцевим етапом практичної підготовки. На практиці майбутні педагоги поглиблюють свої знання, набувають перший педагогічний досвід, вдосконалюють методичні вміння і навички. Педагогічна практика сприяє формуванню творчого ставлення майбутнього фахівця до педагогічної діяльності, визначає ступінь його професійної придатності.

Вчені по-різному розуміють значення педагогічної практики у професійній підготовці вчителів: О. Абдулліна, С. Кисельгоф, Н. Кузьміна, Н. Хміль визначають мету практики як перевірку теоретичних положень, формування професійних здібностей, умінь і навичок; А. Бойко, Є. Белозерцев, В. Розов, В. Сластьонін, О. Щербаков вказують на провідну роль практики в становленні особистості майбутнього вчителя, розвитку його професійних якостей. На наш погляд, справедливою є думка О. Коник про педагогічну практику як особливий вид навчальної діяльності, суб'єкт якої – студент в сукупності його індивідуальних якостей, а результат – якісне перетворення особистості майбутнього вчителя і формування основ та передумов його індивідуального стилю майбутньої професійної діяльності [1].

У ході дослідження виявлено недоліки організації педагогічної практики у вищому навчальному закладі, найпоширенішими з яких є такі: обмеження в навчальних планах часу, відведеного на практику; невідповідний контроль за проходженням практики, який часто доручають недостатньо підготовленим викладачам; перекладання завдань педагогічної практики на вчителів загальноосвітніх шкіл за мінімальною участі викладачів ВНЗ; зосередження основної уваги на організаційному аспекті, а не на змісті; неналежний методичний рівень проведення аналізу уроків біології (позакласних заходів); формальний характер проведення підсумкових конференцій; недостатня увага до формування індивідуального методичного стилю студента, його методичної компетентності [2].

Враховуючи зазначені недоліки необхідно визначити шляхи вдосконалення організації педагогічної практики майбутніх учителів біології. Так, І. Бондарук обґрунтувала комплекс педагогічних умов, які можуть оптимізувати методичну підготовку студентів під час педагогічної практики, як-от: формування у студентів позитивної мотивації до методико-практичної діяльності; актуалізація теоретичних знань з методики навчання предмета, формування у студентів адекватної самооцінки своєї методичної підготовки, активізація їх самостійності та творчості, використання різноманітних форм і методів роботи керівників практики на основі індивідуального та диференційованого підходу [3].

Для створення позитивної мотивації і сприятливого психологічного мікроклімату під час усього періоду педагогічної практики важливо вибрати загальноосвітній навчальний заклад, який має потужну

матеріальну базу для проведення занять з біології, а також досвідчений кадровий потенціал, який забезпечить проходження практики на високому методичному рівні. До того ж велике значення потрібно надавати не тільки професійним, а й особистісним якостям вчителя біології, наставництва, методична допомога і власний приклад якого сприятиме формуванню у студентів позитивного ставлення до майбутньої професійної діяльності. За дослідженнями Р. Куліш, успіх практики студентів багато в чому залежить від розуміння колективом школи її ролі у підготовці майбутнього вчителя, ділового настрою колективу, сприятливої атмосфери для студентів і чіткої організації спільної діяльності вчителів та практикантів [4].

З боку вузу потрібен ретельний підбір керівника практики, який має достатній досвід роботи в школі або є чинним вчителем біології за сумісництвом. Саме такий педагог-наставник, а не вчений-теоретик без досвіду роботи в школі, зможе надати реальну методичну допомогу студентам в конкретних навчальних ситуаціях, що виникають під час педагогічної практики.

Ще одним важливим аспектом методичної підготовки майбутніх вчителів є залучення студентів до наукових досліджень під час педагогічної практики, збір матеріалів для написання курсової та кваліфікаційної робіт.

Крім цього, потребує вдосконалення методика організації педагогічної практики на основі реалізації індивідуального та диференційованого підходів, проєктування індивідуального маршруту проходження практики. Можна погодитися з думкою О. Коник про те, що педагогічна практика повинна набувати характеру індивідуальної освітньої діяльності, враховувати не тільки запити школи і суспільства, а й особистісні здібності та інтереси студента [1]. Тому важливим є виконання під час практики спеціально розроблених методичних завдань, спрямованих на розвиток творчості студентів, формування їхнього індивідуального методичного стилю.

Велике значення у методичній підготовці майбутніх учителів має адекватне оцінювання результатів педагогічної практики. На наш погляд, для оцінювання практики необхідно застосувати автентичне оцінювання, яке передбачає оцінювання сформованості умінь і навичок особистості в умовах, максимально наближених до реального життя – повсякденного або професійного.

Особливостями автентичного оцінювання є зосередження на показниках індивідуального або персонального розвитку кожної особистості, а не порівняння її з іншими, облік сильних сторін студента (те, що він вже засвоїв), а не його слабких місць (те, що він ще не засвоїв). За такого підходу приділяють увагу стилям навчання, певному рівню підготовки студентів тощо.

Одним із засобів автентичного оцінювання є портфоліо. Використання методичного портфоліо під час оцінювання результатів педагогічної

практики сприятиме об'єктивній оцінці методичних здібностей майбутніх вчителів біології, а також їхньому саморозвитку та самовдосконаленню, формуванню методичних компетенцій, здатності до рефлексії, вироблення власного методичного стилю.

Портфоліо студентів може містити такі компоненти: інформацію про автора, особистий педагогічний девіз; відгуки про практику (учителів, учнів і власний відгук); конспекти залікових уроків; конспекти позакласних заходів; самоаналіз проведених уроків; педагогічне есе; характеристику студента-практиканта [5].

У контексті проведеного дослідження найбільш відповідною для методичного портфоліо є структура, запропонована Т. Бережною, згідно з якою вміст портфоліо можна відобразити у трьох розділах: „Я і моя майбутня професія”, „Методична скарбничка”, „Результати” [6].

Перший розділ складається з двох частин: програмної і творчої. Програмна частина передбачає виконання теоретичних завдань з формування мотивації, ціннісних, когнітивних, рефлексивних та інших умінь майбутнього вчителя біології. Творча частина створюється студентом на основі самостійних пошуків і оформлюється у вигляді зібраних висловлювань учених і вчителів про професію вчителя, особистих анкетах, важливих фактах із власного педагогічного досвіду і досвіду професіоналів і т.д.

Розділ „Методична скарбничка” має більшою мірою практичну спрямованість і виступає так званим методичним нагромаджувачем, що містить будь-яку практично значущу нову інформацію для студента, зібрану впродовж педагогічної практики. Великий обсяг розділу допускає його поділ на кілька рубрик.

„Глосарій” – словник методичних та інноваційних термінів.

„Документація вчителя біології” – розкриває нормативно-правові аспекти професійно-педагогічної діяльності вчителя біології.

„У світі інновацій” – розділ містить проблемні питання, тези, вислови, матеріал з актуальних проблем сучасної біологічної освіти.

„Методична шпаргалка” – плани, алгоритми, схеми аналізу уроків, позакласних заходів, складені на основі спостережень, аналізу періодичної літератури і т.д.

„Методичні ідеї” – скарбничка суб'єктивно-інноваційних матеріалів.

„Ось такі учні!” – матеріали, зібрані під час спілкування з учнями: тести, анкети, фотографії, побажання, записки дітей і т.д.

„Каталог методичної літератури” – власна бібліографія прочитаних видань і список наукових статей, інтернет-матеріали.

Третій розділ „Результати” вміщує матеріали, які демонструють прогрес автора портфоліо в апануванні професії. Це методичні проекти,

наочні посібники, методичні розробки проведених уроків, позакласних заходів, відгуки викладачів, вчителів і т.д. [6].

Створення портфоліо допоможе майбутньому педагогові простежити власне професійне зростання, показати свою «методичну родзинку», виявити творчі здібності, а також індивідуальний методичний стиль.

Таким чином, педагогічна практика має велике значення в системі методичної підготовки майбутніх вчителів біології. Вона дає можливість визначити реальний рівень засвоєння студентами психолого-педагогічних, професійних і методичних знань, поглибити та узагальнити їх, удосконалити методичні вміння та навички, виявити педагогічні здібності, набути досвід професійної діяльності. Крім того, під час практики відбувається професійне становлення студента, формування його педагогічної позиції.

У ході організації педагогічної практики важливим є вибір бази і керівників практики, встановлення тісного взаємозв'язку з учителями біології, реалізація індивідуального та диференційованого підходів, проведення експериментально-дослідної роботи відповідно до тематики курсової чи кваліфікаційної роботи, формування методичного портфоліо як ефективного засобу оцінювання педагогічної практики студентів.

1. Коник О. А. Организация педагогической практики студентов педвуза в процессе профессиональной подготовки будущих учителей : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Коник Оксана Анатольевна. – Курган, 1997. – 159 с. **2.** Грицай Н. Педагогічна практика як засіб формування методичної компетентності майбутніх учителів біології / Наталія Грицай // Проблеми підготовки сучасного вчителя : збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2012. – Вип. 5. – Ч. 2. – С. 26–33. **3.** Боднарук І. М. Педагогічні умови оптимізації методичної підготовки майбутніх вчителів музики в процесі педагогічної практики : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Боднарук Ірина Миколаївна. – К., 2006. – 264 с. **4.** Куліш Р. В. Інтерактивні підходи до організації педагогічної практики студентів у вищих навчальних закладах / Р. В. Куліш // Вісник Черкаського університету : зб. наук. пр. – Черкаси : ЧНУ, 2009. – Вип. 164 (Педагогічні науки). – С. 38–42. **5.** Синичкина Н. Е. Педагогическая практика будущих учителей русского языка и литературы через призму инновационной деятельности / Н. Е. Синичкина // Высшее образование сегодня. – 2008. – № 11. – С. 78–81. **6.** Бережная Т. Н. Методическое портфолио как одно из средств формирования методической культуры будущего учителя начальных классов / Т. Н. Бережная // Методист. – 2009. – № 8. – С. 39–40.

Рецензент: д.пед.н., доцент Потапнюк І. В.